

Снежана Филиповић

Прва београдска гимназија, Београд, Србија
fsnezana1@yahoo.com

Корелација немумичких предмета са предметом Музичка култура у гимназијском наставном програму – методски поступак приликом објашњења појма програмности у музици

Сажетак

Циљ рада јесте спровести корелацију различитих немумичких предмета (ликовна култура, физичка култура, српски језик и књижевност) са наставом музичке културе у гимназији применом интердисциплинарног приступа у настави и објашњењем појма програмности у музици, на примеру *Фантасијичне симфоније* Хектора Берлиоза. У извођењу оваквог наставног процеса коришћена су два методска поступка: 1) *уметнички израз*, и 2) *слушање и анализа музичког дела*. Резултати показују да овакав начин планирања и спровођења наставе омогућује да: настава постаје рационалнија, ефикаснија и занимљивија; усвојена знања су функционална и применљива у свакодневном животу; ученици стичу дубљи и шири увид у то како се користе изражајна средства различитих уметности у дочаравању ванмузичких садржаја; ученици разумеју целовитост концепта у односу на традиционалне методичко-дидактичке поступке обраде исте наставне јединице; ученици показују већу мотивацију и израженију активност у поређењу са њиховом мотивацијом и активношћу онда кад се на настави користе традиционалне монолошко–дијалошке методе.

Кључне речи: корелација, тематско планирање, интердисциплинарни приступ, музичка култура, програмност

Увод

Место и улога предмета Музичка култура у наставном плану и програму за гимназије јасно су дефинисани циљем, општим и специфичним предметним компетенцијама, исходима и предложеним стандардима. Циљ учења музичке културе јесте да: развије ученичку свест о значају и улози музичке уметности у контексту развоја цивилизације и друштва; подстакне ученике на стваралачко и критичко мишљење; развије естетске критеријуме у циљу формирања одговорног односа према очувању музичког наслеђа и културе свога и других народа и даљег професионалног и личног развоја.

Опште компетенције предмета Музичка култура које се могу развијати кроз корелацију са немумичким предметима јесу: употреба знања о музици за разумевање савремених догађаја, историје, науке, религије, уметности и

сопствене културе и идентитета; примена искустава и вештина у слушању и опажању приликом индивидуалног и групног извођења (и/или осталих типова групног рада у настави) у комуникацији са другима; развој естетских критеријума према музичким и вредностима уопште, као и отвореност према различитим уметничким садржајима; изражавање осећања, размишљања и ставова на креативан и конструктиван начин, што помаже ученику у остваривању постављених циљева.

Специфичне предметне компетенције чији ће развој бити интензивираан применом интердисциплинарности у настави и корелацијом са немужичким предметима јесу да ученик: стекне увид у начине коришћења језика музике за изражавање осећања, идеја и комуникацију са другима; примењује стечена музичка искуства и знања у свакодневном животу и истражује могућности информационе и комуникационе технологије (ИКТ) за слушање, стварање и извођење музике; уважава и истражује музичке садржаје различитих музичких жанрова, стилова и култура; оспособљава се да прати и учествује у музичком животу заједнице и изражава критичко мишљење са посебним освртом на улогу музике у друштвеним дешавањима; испољава и артикулише основне елементе музичког укуса. Ови циљеви, опште и специфичне предметне компетенције даље су детаљније приказане кроз исходе за сваку годину учења и за сваки тип гимназије (*Правилник о наставном плану...*, 2020: 111).

Очекивани исходи за ову наставну јединицу јесу да ће ученик бити у стању да: препозна друштвено-историјски и културолошки амбијент у коме се развијају различити видови музичког изражавања у периоду романтизма; демонстрира познавање музичке терминологије и изражајна средства музичке уметности у склопу предложених тема; препозна обрађене стилове и жанрове према основним карактеристикама.

Ученик ће такође увиђати везе и односе међу различитим уметностима, као и међу немужичким предметима, те њихове начине изражавања. Исходи су, затим, у оквиру предложених стандарда још детаљније приказани кроз различите нивое постигнућа (основни, средњи и напредни) на основу општих и специфичних предметних компетенција. На пример, у првом разреду гимназије, у коме је музичка култура заступљена с једним часом недељно, Специфична предметна компетенција 1 за средњи ниво односи се управо на место и улогу музике у односу на дела других уметности и области ван уметности. Специфична предметна компетенција 2 за средњи ниво подразумева да ученик врши квалитативни и естетски избор музичких дела у складу са сопственим преференцијама или да се оспособљава да учествује у уметничким пројектима и тако непосредно доприноси развоју локалне средине у домену културе. Најзад, Специфична предметна компетенција 3 у складу је са дигиталним компетенцијама, тј. ученик самостално истражује информационо-комуникационе технологије у домену музичке уметности.

Проблеми у реализацији наставног плана и програма за предмет Музичка култура у гимназијама

Међупредметна корелација се тешко може реализовати у првом разреду гимназије, због неподударања историјских садржаја у настави музичке културе, ликовне културе, српског језика и историје. Наиме, док се на настави музичке културе обрађује барок, на настави ликовне културе учи се антика и рано хришћанство, на настави српског језика ренесанса, а на настави историје крај средњег века. Диспропорција и размимоилажење у погледу историјских садржаја на наведеним предметима видљиви су и у осталим разредима и на осталим смеровима. Овај проблем није нов и на њега се указује сваки пут када се покреће питање реформе, те се трага за његовим решењем. Нажалост, међупредметна корелација, која би морала бити императив наставе, још увек није могућа због наведених разлога.

Пошто је општа тенденција да средња школа у будућности буде обавезна, што је већ сада случај у великом броју европских земаља, програмима овог типа школа би морала да се посвети много већа пажња него до сада. Занимљива је појава укидања предмета у неким школама у Финској, јер је један од нових образовних праваца „Учење засновано на појавама“. Уместо класичних лекција и предмета, постоје предавања која трају шест недеља и у оквиру којих ученици истражују једну тему из неколико различитих аспеката. На пример, ученици се баве питањем миграната из географског (одакле долазе), историјског (одакле потичу) и културолошког аспекта (какву традицију су неговали у земљи порекла). Не постоји стриктни програм наставе и сваки наставник одлучује о избору тема и времену које ће им посветити (*Образовање које је заправо бесилајно*, 2023).

Интердисциплинарни приступ у настави

Повезивање знања у складну целину није новина или потреба само савременог доба. Оно је представљало васпитни идеал још у старој Грчкој, где је било познато под називом *калокаџија* и представљало је склад тела, телесне лепоте и духовних вредности. Знање је подразумевало препознатљиву примену у пракси, складно усавршавање сваке личности. Васпитни рад подразумевао је примењивање бројних и разноврсних активности које су доприносиле остварењу тога идеала (Рајчевић, 2019: 79). У немачким и аустријским школама, на крају 19. века спроводила се „групна настава“, док је у Совјетском Савезу после Октобарске револуције важио „комплексни систем“, а оба ова типа наставе ублажавала су или укидала предметност у настави.

Идеја интердисциплинарности јесте да се садржаји различитих дисциплина повезују у логичке целине, коришћењем конкретних тема или проб-

лема. За њихово разумевање и решавање потребна су знања из различитих области, како би се са више страна сагледала иста тема. Садржаји се повезују у смислене целине и омогућују ученицима да виде и разумеју ширу слику. То не значи да су појединачни предмети запостављени. Напротив, појединачне дисциплине пружају дубину и фокусираност, а интердисциплинарност и интегративност ширину контекста и промену перспективе. Ово свакако повећава ниво функционалног знања, јер ученицима омогућава да увиде постојање веза, а улога наставника је да поставља проблемске задатке и ситуације.

Интегративност се односи на остваривање принципа да сви елементи наставног процеса (садржајни, психолошки, сазнајни, социолошки и организациони) буду функционално повезани и да чине хармоничну целину (Дробњак, 2007: 81). Добра теоријска подлога за интегративну наставу јесте основа гештALT теорије и њених главних представника¹, који крећу од става да се психички процеси не могу рашчлањавати, јер су њихове најважније карактеристике организованост и целовитост (Исто). Идеја интегративне наставе практично је остварена у многим напредним педагошким покретима и правцима током 20. века, у концепцији активне школе, пројект-методу Дјуија и у егземпларној настави. У литератури се помињу три облика интеграције наставе: 1) *йоийун* (спајање различитих наставних садржаја у јединствен курс); 2) *делимичан* (одабир сличних поглавља из наставног материјала која се заједнички обрађују); 3) *блоковски* (израда аутономних блокова који су самостално програмирани или издвајање делова заједничког програма за интегративну обраду). Помињу се и три нивоа интеграције – унутарпредметна, међупредметна и међусистемска (Исто).

Треба имати у виду да нису све теме и методске јединице погодне за интердисциплинарни приступ настави. Међутим, да би интердисциплинарна настава била успешна неопходно је повезивање ученика, али и наставника, који заједнички планирају садржаје сагледане из различитих углова. Интердисциплинарно повезивање подстиче активну улогу ученика, креативност и мотивацију, омогућава развијање критичког мишљења и решавања проблема, активног учења и дугорочног знања, јер је повезано са стварним животом (Хочевар, 2021: 1).

Од наставникове припреме зависи ток и успех самог часа. Припрема треба да садржи бројне елементе, као на пример: примереност узрасту, претходном знању и искуству; организацију времена; склад између јасних инструкција, али и давање простора за иницијативу и самосталност ученика; евалуацију урађеног (Ивић и сар., 2001: 244-245). Бројне су добробити

¹ Макс Вертхајмер (Max Wertheimer, 1880–1943), Курт Кофка (Kurt Koffka, 1886–1941) и Волфганг Келер (Wolfgang Köhler, 1887–1967) основали су гештALT психологију почетком 20. века у Аустрији и Немачкој.

коришћења наставних метода које комбинују различите области. Осим подизања нивоа активности и интересовања ученика за рад на часу и усвајање градива, ове наставне методе припремају ученике за њихово учешће у будућем животу и раду, јер послодавци захтевају поседовање практичних знања из више области, способност решавања проблема, као и вештине комуникације у тиму (*Интердисциплинарна настава*, 2023).

Обрада програмске музике као вид интердисциплинарне наставе – приказ радионице

Методски приступ

На радионици одржаној на 25. међународном Педагошком форуму сценских уметности (Београд, мај 2022.) обрађена је програмска музика, која је наставна јединица на часу музичке културе у другом разреду гимназије природно-математичког смера. У извођењу наставног процеса коришћена су два методска поступка: 1) уметнички израз, и 2) слушање и анализа музичког дела.

Крајак опис тока часа

У оквиру првог методског поступка коришћени су: групни рад, изражајна средства различитих уметности (ликовна, плес, књижевност); мртва природа сачињена од предмета сакупљених на лицу места (на пример, мобилни телефони, слушалице, капе, оловке итд.) (слика 1).

Слика 1. Фотографија настала на радионици одржаној на 25. Педагошком форуму сценских уметности у Београду (мај, 2022. године); на њој су приказани предмети које су учесници радионице сакупили с циљем израде задатка.

Задаћак

На часу су учесници радионице добили задатак да на основу елемената теме часа нацртају, фотографишу, сниме кратак филм, напишу песму или причу, осмисле покрете. Током израде задатка учесници радионице слушали су први став Берлиозове *Фантастичне симфоније* у позадини. Затим су представили своје радове уз објашњење које су начине и средства користили. Уследио је разговор о расположивим средствима уметничког изражавања. У оквиру другог методског поступка ученици су се упознали са садржајем симфоније и слушали њене ставове насумичним редоследом; затим су ставове нумерисали и давали им наслове.

Резултати

Учесници радионице стекли су дубљи и шири увид у то како се користе изражајна средства различитих уметности у дочаравању ванмузичких садржаја; разумели су целовитост концепта у односу на традиционалне методичко-дидактичке поступке обраде исте наставне јединице; показали већу мотивацију и израженију активност у односу на мотивацију и активност на часовима на којима се користе традиционалне монолошко-дијалогске методе; учили путем откривања и кроз игру и формирали критичко, аналитичко и дивергентно мишљење; унапређен је наставни процес и обезбеђена трајност стеченог знања повезивањем наставних садржаја са реалним животним ситуацијама.

Закључак

Повезивање наставе музичке културе с елементима других уметности, омогућава ученицима стицање нових знања, развој музичких компетенција и примену знања на настави других предмета. Активни и креативни приступ олакшава ученицима спознају и описивање ванмузичких садржаја. Постоји велики број педагошких метода који нам омогућавају избор у односу на тип школе, наставну јединицу, услове рада и састав одељења (*What is Interdisciplinary Teaching?*, 2018). Сваки наставник може да донесе одлуку да ли ће у конкретној ситуацији користити проблемску наставу, кооперативно учење, интерактивно предавање, интердисциплинарно учење или неки сасвим други метод. Веома је важно да свака педагошко-методолошка одлука буде донешена на основу пажљивог планирања и у складу са постојећим стандардима и исходима за музичку културу.

Неопходно је да се још у току студија будући наставници обуче о постојању и начинима коришћења разноврсних наставних метода, како би били спремни за изазове које носи професија наставника музичке културе (Ивић и сар., 2001: 14). Константно стручно усавршавање наставника се

данас подразумева, и наставницима је неопходно понудити широк избор наставних метода базираних на научним истраживањима и искуствима земаља у којима се неке од њих примењују.

Литература

- Дробњак, Н. (2007). Интегративна настава. *Образовна технологија*, 1-2, 81-91.
- Ивић, И., Пешикан А. и Антић, С. (2001). *Приручник за примену метода активност ученика/наставе*. Београд: Институт за психологију.
- Интердисциплинарна настава* (2023). Београд: Институт за модерно образовање. Преузето 12. априла 2023, са <https://www.institut.edu.rs/interdisciplinarna-nastava/>
- Образовање које је заправо бесплатно* (2023). Београд: Едукација. Преузето 16. августа 2023, са <https://edukacija.rs/obrazovanje/obrazovanje-koje-je-zapravo-besplatno>
- Правилник о наставном плану и програму учења за гимназију*, 2. јун 2020, бр. 4, стр. 111. Београд: Службени гласник Републике Србије.
- Рајчевић, П. Ђ. (2019). Повезивање знања у осмишљену целину. *Зборник радова Училишског факултета*, 13, 79-95.
- Hočevar, V. (2021). Interdisciplinarno povezivanje u nastavi povijesti (program gimnazija). *Varaždinski učitelj – digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje*, 4(7), 1-11.
- What is Interdisciplinary Teaching?* (2018). Pedagogy in Action. The SERC portal for educators. Преузето 28. јула 2018, са <https://serc.carleton.edu/econ/interdisciplinary/what.html>

CORRELATION BETWEEN NON-MUSIC SUBJECTS AND MUSIC CULTURE IN THE HIGH SCHOOL CURRICULUM – THE METHOD OF EXPLAINING PROGRAM MUSIC

The aim is to achieve the correlation between various non-musical subjects (art culture, physical culture, Serbian language and literature) and music in high school by applying an interdisciplinary approach and explaining the concept of programming in music, using the Hector Berlioz's *Fantastic Symphony*. Two methodological procedures were used in the teaching process: 1) artistic expression, and 2) listening and analysis of a musical piece. The results show that this way of lesson planning enables: teaching becomes more rational, efficient and interesting; acquired knowledge is functional and applicable in everyday life; students gain a deeper and broader insight into how expressive means of various arts are used to evoke non-musical content; students understand the completeness of the concept in relation to the traditional methodical-didactic procedures of processing the same teaching unit; students show greater motivation and activity compared to their motivation and activity when traditional monologic and dialogic teaching methods are used in class.

Keywords: correlation, thematic planning, interdisciplinary approach, music culture, program music